

K aktuálním otázkám hudební výchovy v kontextu historie konferencí Musica viva in schola

doc. PhDr. Marek Sedláček, Ph.D.

Masarykova univerzita

Abstrakt

Příspěvek se obrací za historií hudebně pedagogické konference Musica viva in schola a bilancuje téměř 60 let její existence. Zaměřuje se na vybrané současné problémy hudebního vzdělávání v souvislosti s tématy konferenčních příspěvků.

Klíčová slova

Musica viva in schola, hudební vzdělávání, škola, rámcový vzdělávací program, digitální technologie

Abstract

The conference paper presents the history of the music pedagogical conference Musica viva in schola and takes stock of almost 60 years of its existence. It focuses on some current issues of music education in connection with the issues indicated in the conference papers.

Keywords

Musica viva in schola, music education, school, framework educational programme, digital technologies

Vážené dámy, vážení pánové, milé kolegyně a kolegové, studenti,

je mi ctí Vás přivítat na jubilejní 30. konferenci Musica viva in schola. Ještě jedno jubileum vyvstává v souvislosti s organizací této hudebně pedagogické konference s mezinárodní účastí – v tomto roce 2021 je to přesně 50 let, kdy byla naším pracovištěm, Katedrou hudební výchovy, uskutečněna první konference pod tímto názvem. Konferencím Musica viva in schola totiž předcházely v druhé polovině šedesátých let tři konference ještě pod názvem Vokální podnět a reakce žáka (1965, 1967 a 1969).

Tyto první tři konference byly organizovány v Brně, stejně jako první tři navazující konference pod současným názvem. Vedle moravské metropole se na řadu dlouhých let (1977–1981, 1997–2012) usadily v malebném prostředí Českomoravské vrchoviny, školicím středisku MU (tehdy ještě UJEP) na Cikháji u Žďáru nad Sázavou. Cyklický návrat do Brna v posledních 8 letech způsobily především organizační důvody – čím dál větší obtíže s dopravní dostupností pro většinu účastníků. V tomto období se také snížila délka jednání konference z původních tří dnů na dva (pouze XXI. konference v roce 2008 hostila účastníky na zcela mimořádném čtyřdenním jednání). Bienální konání konference bylo přerušeno v letech 1997–2000, kdy se Musica viva in schola pořádala každým rokem. K dalšímu přerušení bienále dochází bohužel nyní – jubilejní konference měla proběhnout již v loňském roce, avšak z důvodu pandemie byla přeložena. Letošní jubilejní Musica viva in schola (dále MVIS) má také dvě prvenství, poprvé ve své historii se odehrává v on-line prostředí a poprvé vedle tradičních přednášek a diskusí zahrnuje praktické workshopy. Přejme si, aby se obešla bez komplikací a technických potíží. Současně doufáme, že v blízké budoucnosti se konference opět navrátí do prezenční podoby, která lépe vyhovuje společenské rovině a diskusním příspěvkům.

Vraťme se však ještě k úplnému počátku, kdy vznikla na brněnské katedře hudební výchovy myšlenka na pravidelná pořádání těchto společných hudebně pedagogických setkání. Iniciátorem byl na počátku 60. let prof. PhDr. František Lýsek, DrSc., tehdejší vedoucí katedry, s myšlenkou vytvořit platformu s mezinárodní účastí pro výměnu zkušeností, názorů, metodických a dalších postupů v hudební pedagogice, zvláště pak školské hudební výchově. Jemu náleží velká zásluha, že tuto myšlenku dokázal

zrealizovat, udržet a předat svým nástupcům, dalším vedoucím katedry, kteří na ni zodpovědně navázali a vždy se snažili do obsahové a organizační roviny vnést nové podněty. Velký dík tak patří prof. PhDr. Evženu Valovému, CSc., jehož tým dal konferenci dnešní název a pořádal ji bienálně od roku 1971 až do konce 70. let, následně organizaci postupně převzali prof. PhDr. Miloslav Buček, CSc., prof. Michal Košut, Ph.D., doc. PhDr. Bedřich Crha, CSc., doc. Mgr. Vladimír Richter, doc. PhDr. Marek Sedláček, Ph.D. Konference se od počátku prezentovala jako hudebně vědná nebo hudebně pedagogická. Ústřední témata konferencí i dílčí témata jednotlivých sekcí se vždy přizpůsobovala aktuálním otázkám hudební výchovy, reflektovala však také vědecké zaměření pracoviště, projekty, které katedra v dané době řešila. První konference, ještě pod názvem Vokální podnět a reakce žáka, řešily mj. otázky i spory ohledně výběru a způsobů začlenění intonačních metod do výuky hudební výchovy. Od 80. let, kdy se někteří členové katedry (L. Faltus a Z. Marek) stali členy Pražského mezioborového týmu pro hudební sémiotiku (součást Mezioborového týmu pro vyjadřovací a sdělovací systémy umění), lze spatřovat tematické směřování k estetické a hudebně receptivní výchově. V dalších letech lze říci, že profilace Katedry hudební výchovy PdF MU se začala postupně specializovat vedle hudebně receptivní výchovy a hudební sémiotiky na problematiku hudebně sociologickou s vazbou na hodnotovou orientaci mládeže, „výchovu hudbou“ a „výchovu k hudbě“, nebo na problematiku využívání multimediálních a digitálních technologií v hudební výchově.

Dovolte mi nyní malé ohlédnutí do historie za neuvěřitelným množstvím podnětných referátů i diskusí, které na těchto konferencích zazněly, abychom si utvořili představu, kam se za ta léta hudební výchova posunula. Dovolím si vyzvednout jen několik z mého hlediska aktuálních momentů.

Sledujeme-li současné diskuse a dění kolem revizí rámcových vzdělávacích programů (dále RVP) MŠMT pro oblast umění a kultury (zvláště pak hudební výchovy) dosti nešťastných, zjistíme, že některé „aktuální“ stanovené požadavky nejsou vůbec nové. Diskuse o důležitosti estetické výchovy, jako integrujícího článku mezipředmětových vztahů, se objevuje na konferencích MVIS již od 70. let (E. Valový, V. Korbel, P. Michel, M. Jůzl). Je vyzdvihován její mnohostranný přínos pro žáky a studenty, podporující jejich emocionální a intelektuální rozvoj (Šabouk, 1989). Pokud se tehdy uvažovalo

o samostatném předmětu s názvem estetická výchova, měl být koncipován jako další předmět, nikoli jako náhrada stávajícího předmětu hudební výchova, kterou zmiňují některé radikální návrhy a diskuse kolem současných revizí RVP pro základní vzdělávání. Od 80. let je čteně vyzýváno k propojování mezipředmětových vztahů, integrativnímu pojetí hudební výchovy (B. Bajarová, L. Faltus, J. Herden, I. Medňanská, S. Kopčáková, T. Pirníková, J. Kupková, P. Ježil, J. Kusák ad.), které zasazuje tento předmět do širšího estetického výchovně vzdělávacího rámce a kontextu.

Relativně nové téma poslední doby jsou digitální technologie ve výuce – natolik nové, nakolik se je MŠMT systémově a z mého pohledu poněkud násilně snaží implementovat do RVP. Technologický pokrok si přímo říká o své využití ve výuce, důležité je však zachování zdravého přístupu k těmto technologiím, nepoužívat je samoučelně, jak se bohužel někdy děje dokonce i u aprobovaných učitelů hudební výchovy, kteří se proměnili v dýdžeje a obsluhovatele nejrůznějších přehrávacích zařízení, kteří zaměnili prostředky za cíle a zcela rezignovali na činnostní pojetí hudební výchovy. Jak říká přísloví, a zde budu parafrázovat výrok prof. Michala Košuta (2013), digitální technologie „jsou dobrým sluhou, ale zlým pánem“. V době distanční výuky jsme také byli mj. svědky, jak digitální technologie uplatnitelné pro potřeby hudební výchovy ještě mají co zdokonalovat – aby v reálném čase zvládly obousměrný synchronní audiovizuální přenos. Na mnohých základních i středních školách se v době distanční výuky hudební výchova vůbec nevyučovala, a to nejen z důvodu restrikcí v podobě „zákazu zpěvu“, ale především z důvodu eliminace dalšího přetěžování dětí sedících nezdravě dlouhou dobu za monitorem počítače nebo z důvodu technické obtížnosti realizace výuky. Během lockdownu, a zejména po něm, se tak logicky musely objevit sociální frustrace a touha po předmětech společensky integrativních, což ze strany žáků a studentů ideálně obnovilo zájem o praktické pojetí hudební výchovy.

Výuka informatiky a digitálních technologií na základních školách se vzhledem k předmětu hudební výchova dostává v letošním roce do jedné nepříjemné souvislosti. Tolik kritizovaná nedostatečná časová dotace pro hudební výchovu, již zmiňují i mnohé konferenční příspěvky MVIS, se ještě více snížila právě ve prospěch informatiky. Tzv. malé revize RVP, které připravilo MŠMT (2021) Opatřením ministra školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se od letošního roku mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (s účinností od 1. 9. 2021), ubraly po jedné hodině v oblasti Člověk

a jeho svět, Člověk a příroda, Umění a kultura. V případě Umění a kultury (hudební a výtvarné výchovy) došlo pro 2. stupeň ZŠ konkrétně ke snížení hodinové dotace z 10 na 9 hodin. Přitom daleko smysluplnějším řešením se jeví začlenění digitálních kompetencí do kurikula jednotlivých předmětů v podobě, jakou např. připravil tříletý projekt MŠMT Podpora rozvoje digitální gramotnosti (CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_036/0005366), který byl úspěšně dokončen v letošním roce, na němž KHV PdF MU participovala za oblast hudební výchovy, než posílení izolované výuky samostatného předmětu informatika za cenu snížení časové dotace předmětů jiných. Ona redukce časové dotace navíc byla doprovázena až diletantskými obsahovými škrty v kurikulu dotčených předmětů, hudební výchovu nevyjímaje. Věřme, že na základě vlny kritiky ze strany odborné veřejnosti a asociací (KlasikaPlus.cz, 2021) budou tzv. velké revize již probíhat kompetentně, transparentně, ve spolupráci s příslušnými odborníky, didaktiky, asociacemi, učiteli – shodou okolností dnes MŠMT pořádá online konferenci zahajující veřejnou diskusi k této problematice.

Nepomyslel bych si, že po téměř 60 letech existence této konference bude odborná veřejnost řešit v rámci hudební výchovy stále stejné problémy, jako řešila od počátku: bude znovu obhajovat smysluplnost zachování hudební výchovy jako samostatného předmětu na základních školách ve všech ročnících, kritizovat jeho nedostatečnou hodinovou dotaci, hledat optimální nastavení jeho kurikula... Přitom samotná hudební výchova za uplynulou dobu urazila velký kus cesty, posunula se k větší komplexnosti a systematičnosti, metodické propracovanosti, kurikulární aktualizaci, o čemž svědčí množství přínosných příspěvků prezentovaných během celé historie konference. Stále aktuální je apel paní Míly Smetáčkové, tehdejší předsedkyně České hudební společnosti a zástupkyně České republiky v International Society for Music Education (ISME), který v jejím příspěvku přibližující historii a činnost této světové organizace, k jejímž zásadám se MVIS vždy hlásila, zazněl právě na jubilejní XX. konferenci MVIS, totiž, že je třeba vyvíjet účinný tlak „na příslušné orgány státní správy, aby si uvědomily význam hudební výchovy a síly, kterou představuje, a aby vycházely vstříc potřebám hudební výchovy“ (Smetáčková, 2001, s. 19), tak jak je tomu ve vyspělých státech světa, které si hudební výchovy jako výchovy ke kulturním tradicím a hodnotám považují a náležitě ji institucionálně podporují. Přejme hudební výchově v duchu názvu naší konference, aby se její situace ve školství zlepšila, aby hudba v českých školách opravdu žila!

Zdroje

Digitální gramotnost. (2021). *Projekt Podpora rozvoje digitální gramotnosti*.

<https://digigram.cz/>

KlasikaPlus.cz. (2021, 8. února). *Asociace učitelů hudební výchovy k revizím Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání*. KlasikaPlus.cz.

<https://www.klasikaplus.cz/souvislosti/item/4674-asociace-ucitelu-hudebni-vychovy-k-revizim-ramcoveho-vzdelavaciho-programu-zakladniho-vzdelavani>

Košut, M. (2013). E-learning – dobrý sluha, špatný pán. *Hudební výchova – časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*, 21(2), 19–20.

Kučerová, J. (2017, 18. srpna). *Katedra hudební výchovy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity*. Masarykova univerzita.

https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1004428

Masarykova univerzita. (2021). *Musica viva in schola: historie konferencí MVIS*.

<https://khv.ped.muni.cz/veda-a-vyzkum/konference-mvis>

Opatření ministra školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání od 1. 9. 2021. (2021).

<https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/opatreni-ministra-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-informatika>

Řehořová, R. (1999). *Konference Musica viva in schola v kontextu vývoje české hudební pedagogiky* [Diplomová práce]. Masarykova univerzita.

Smetáčková, M. (2001). ISME – International Society for Music Education: Mezinárodní společnost pro hudební výchovu. In P. Hala (Ed.), *Musica viva in schola XVII*. (s. 15–24). Masarykova univerzita.

Šabouk, S. (1989). Problém argumentace ve prospěch estetické výchovy. In *Musica viva in schola IX*. (s. 35–54). UJEP.